

3. Дергачев В. Геоэкономический словарь-справочник / В. Дергачев. – Одесса: ИПРЭИ НАНУ, 2004. – 177 с.
4. Алексеев И. Опыт проблемной государственности: проблема Турецкой Республики Северного Кипра / И. Алексеев // Мировая политика: взгляд из будущего. Мат-лы V Конвента Российской ассоциации международных исследований. – М. : МГИМО-Университет, 2009. – С. 15-22.
5. Бердегулова Л. Квазигосударства на постсоветском пространстве: Автореф. дис. на стиск. ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.01 / „Теория и история права и государства; история правовых учений” / Л.Бердегулова. – Владимир, 2008. – 22 с.
6. Geldenhuys D. Contested States in World Politics / D. Geldenhuys. – London : Palgrave Macmillan, 2009. – 295 p.
7. Большаков А. Непризнанные государства европейской периферии и пограничья / А. Большаков // Международные процессы. – Т. 5. „Интеграция и национальный интерес”. – 2007. – № 3 (15). – С. 83-88.
8. Верещагин В. Непризнанные государства на постсоветском пространстве: конфликтологический анализ проектов легитимации: Моногр./ В. Верещагин, Е. Свиридкина, З. Чемурзиева. – Ростов-на-Дону : ФГОУ ВПО „РЮИ МВД России”, 2008. – 108 с.
9. Резолюция ООН 1244: принята Советом Безопасности ООН 14 мая 1999 года : официальный текст / Организация Объединенных Наций. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=492e7a072>
10. Соответствие одностороннего провозглашения независимости Косово нормам международного права. Консультативное заключение от 22 июля 2010 года. // Міжнародний Суд ООН. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://legal.un.org/ICJsummaries/documents/russian/180_r.pdf/
11. Конституция Республики Косово [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// worldconstitutions.ru/archives/296](http://worldconstitutions.ru/archives/296).

УДК 321.01:316

Лукинов Є.Ю.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

КОНЦЕПЦІЯ МІЖНАРОДНИХ РЕЖИМІВ С. КРАСНЕРА

Розглядається теоретичне обґрунтування концепту та дається визначення поняття „міжнародного режиму”. Виділяються головні риси „міжнародного режиму”. Розглядається питання зміни державного суверенітету і виділяються чотири основні моделі суверенітету в рамках „міжнародного режиму”.

Ключові слова: світова політика, міжнародні відносини, міжнародний режим, державний суверенітет.

Лукинов Є.Ю.

КОНЦЕПЦІЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЖИМОВ С. КРАСНЕРА

Рассматривается теоретическое обоснование концепта и дается определение понятия „международный режим”. Выделяются главные черты „международного режима”. Рассматривается вопрос изменения государственного суверенитета и выделяются четыре основные модели суверенитета в рамках „международного режима”.

Ключевые слова: мировая политика, международные отношения, международный режим, государственный суверенитет.

Lukinov Y.

S. KRASNER'S CONCEPT OF INTERNATIONAL REGIMES

The article discusses the theoretical basis for the concept and defines the concept of „international regime”. In this article are highlighted the main features of the "international regime". The article discusses the question of change of the state sovereignty and highlights four basic models of sovereignty in the framework of the „international regime”.

Key words: world politics, international relations, international regime, state sovereignty.

XX століття було переповнено глобальними подіями – дві світові війни, встановлення і розпад біполярного світу, створення зброї масового ураження і т.д. Все це стимулювало дослідників на теоретичні пошуки нових підходів до розуміння теорії міжнародних відносин. Проте водночас більшість із цих теорій виявилися за фактом нездатними до опису реальних подій після того, як розпався Радянський союз і Холодна війна була закінчена. З переструктурування світового порядку в 90-х роках минулого століття набуває свого розмаху і т.зв. „третя велика суперечка” в теорії міжнародних відносин.

У центрі „третього великого спору” перебувала роль держави як учасника міжнародних відносин, значення національного інтересу і сили для розуміння суті того, що відбувається на світовій арені. Прихильники різних теоретичних течій, яких умовно можна назвати транснаціоналістами, продовжуючи традиції теорії інтеграції та взаємозалежності, висунули ідею, згідно з якою політичний реалізм і властива йому егетистська парадигма не відповідають характеру і основним тенденціям міжнародних відносин. Різноманіття учасників, видів взаємодій і їх каналів, на їхню думку, витісняють державу з центру міжнародного спілкування, трансформуючи міжнародні взаємовідносини з міждержавних в транснаціональні. Під впливом транснаціоналістів у міжнародно-політичній науці з'являється ряд нових теорій, зокрема концепції глобалізації, регіоналізації і т.д. Серед таких напрямів, зокрема в американській політичній науці, є такий, що отримав назву „світова політика”. Одним із представників цієї течії можна вважати американського дослідника, професора Стенфордського університету, Стівена Краснера. Разом зі своїми колегами він бачить основу світової політики в міжнародній політичній економії (МПЕ), яка займається питаннями торгівлі, фінансів, видобутку корисних копалин і діяльності багатонаціональних корпорацій.

Як відзначають у своїй статті М.Лебедева і П.Циганков, С. Краснер з колегами „...наполягаючи на тісному взаємозв'язку внутрішніх процесів і зовнішньої політики ... проте не схильні повністю розмивати межі між ними ... Це дозволяє їм провести різницю – зрозуміло, досить умовну і відносну – між світовою політикою і внутрішньою політикою, з одного боку, і між теорією міжнародних відносин і теорією міжнародної політики – з іншого” [1, с. 12]. Головною відмінністю теорії міжнародної політики від

теорії міжнародних відносин є те, що вона розширює кількість акторів а також пов'язує воедино міжнародну політичну економію, порівняльну політику, безпеку, теорію міжнародних відносин та екологію. Як стверджується в статті П. Катценштейна, Р.Кохена і С.Краснера „Міжнародна організація” і дослідження питань світової політики”: „МПЕ розвинула дві споріднених, хоча й помітно відмінних одна від одної, галузі досліджень: вивчення міжнародної системи і взаємодія внутрішньої політики та міжнародної політекономії... Зростання рівнів взаємозалежності різних країн ... сприяло концептуалізації теорії транснаціональних відносин” [2, с. 35]. Автори вважають, що її можна сміливо назвати першим аналітичним формулюванням, що асоціюється з МПЕ. З часом відкриття і пов'язані з ними визначення, отримані в результаті вивчення світової політекономії, стали поширюватися і на інші сфери досліджень, зокрема на питання підтримки безпеки або екології чи ін. Таким чином, авторами вказується на те, що усталені кордони між тією ж порівняльною політикою, міжнародними відносинами і МПЕ стають значною мірою розмитими.

Стівен Краснер є прихильником державно-структурної організації в питаннях дослідження міжнародних відносин. Він стверджує, що різні варіанти ступеня закритості та відкритості зовнішньої торгівлі “були б не пояснені без розуміння конфігурацій державних інтересів і влади” [2, с. 53]. „Розмивання” держави шляхом її трансвернізації, транснаціоналізації, мультинаціоналізації і бюрократизації позбавляє її права на існування як аналітичної конструкції. С. Краснер у термінах, використовуваних реалізмом, намагався описати нове поняття „міжнародного режиму”, вперше застосованого в науково-політичній літературі Джоном Рагті, який визначав міжнародний режим як „з'єднання взаємних очікувань, правил і нормативів, планів, організаційної енергії і фінансових зобов'язань, які визнані групою держав” [2, с. 58].

С. Краснер разом з Гіпліном намагалися застосувати реалістську онтологію і каузальність до аналізу торгівлі та багатонаціональних корпорацій і, таким чином, здійснити синтез ліберального інституціоналізму та теорії гегемоністської стабільності, яка в подальшому сформулювала каркас теорії інституціоналізованого лідерства. Як стверджували автори: „Держави зацікавлені в максимізації власних інтересів. І слідування таким інтересам може залучати до процесу

порівняльні дослідження і конфлікти розподілів влади” [2, с. 60]. Останнє, на думку авторів, і пояснювало правило управління багатонаціональними корпораціями і ступінь відкритості торговельних відносин. У статті М.Лебедевої „Світова політика: політична реальність та предметне поле дисципліни” стверджується, що: „Теоретичні напрацювання Баррі Ейшенгріна та Стівена Краснера, присвячені аналізу зміни світової фінансової системи і потоків світової торгівлі у зв'язку зі змінами в політичному впливі і економічній потужності держав-гегемонів, показали, що основна увага в аналізі світової системи повинна приділятися не стільки обсягу впливу та економічній потужності гегемона, скільки здатності гегемона створювати сприятливі умови для виробництва затребуваних світовою системою „суспільних благ”” [3, с. 28]. Тобто всі держави прагнуть до досягнення власного зростання, економічної корисності та соціальної стабільності, діючи при цьому в рамках міжнародної економічної системи. Таким чином, „тези про взаємовідносини між розподілом влади і характером міжнародної економічної поведінки виявляють взаємозв'язок між державною владою в сенсі певного вимірювання обсягу (ВВП або частки в загальній світовій торгівлі)... і міжнародною економічною поведінкою в сенсі відкритості світовій економіці” [2, с. 60], що демонструється як декларативно (правилами і нормативами), так і наочно (практичними прикладами обміну). Висновок, до якого приходять С. Краснер, полягає в тому, що „найбільш імовірно існування відкритого торговельного режиму в умовах гегемоністської системи”. Держава-гегемон має як інтерес, так і відповідні ресурси для створення режиму, що характеризується низькими тарифами, зростаючими темпами торгівлі, слабким рівнем регіоналізму. С.Краснер припускав відкритість і інших систем потенційної сили держав. Серед таких варіантів розглядалися, зокрема системи багатьох малих високорозвинених держав. Але навіть у цих умовах бажаний результат може бути недосяжний „...через відсутність необхідної стабільності валютних систем. Нарешті, малоімовірно, що дуже великі держави, особливо що знаходяться на різних рівнях розвитку, створять відкриті торгові відносини” [4].

Розвиваючи теорію керованої стабільності, Стівен Краснер увів у науковий обіг поняття міжнародних режимів. Саме поняття „міжнародний режим” він охарактеризував

як ряд узгоджених або чітко викладених „принципів, норм, правил і процедур прийняття найважливіших рішень, навколо яких очікування дійових осіб возз'єднуються в кожній сфері міжнародних відносин” [2, с. 62]. Тобто „Міжнародний режим” являє собою певний соціальний інститут. „Принципи є вірою в факти, причинну залежність і моральні принципи. Норми є стандартами поведінки, визначеними в термінах прав та обов'язків. Правилами є приписи та заборони дій. Процедури прийняття рішень – це переважаючі практики здійснення та реалізації колективного вибору” [5]. На переконання С. Краснера, режими мають значну інерцію і продовжують існувати й керувати світовою політичною та економічною системами ще довго після того, як обставини змінилися, і центр сили, який встановив режим, ослаб або перестав існувати. Після встановлення режиму, він починає жити своїм життям, перестає бути контрольованим. Режими можуть змінюватися, але для цього необхідно докладати значні зусилля протягом тривалого часу – можна провести аналогію з геологічними перебудовами, які йдуть повільно але впевнено. Головним завданням держав у міжнародній системі С. Краснер убачив у суперечках про перерозподіл їхньої продукції, а не в провалах ринку або їхні відносні досягнення. І вирішуються ці суперечки не тільки за допомогою оптимального інституційного устрою, а й за допомогою методу торгу і влади.

Зараз С. Краснер вважає своє визначення „міжнародних режимів” швидше відповідними положеннями соціального конструктивізму і пропонує доповнити його визначеннями, які б відповідали іншим парадигмам дослідження міжнародних відносин і міжнародних режимів. На його думку, для неолібералізму було б більш прийнятним таке визначення: „міжнародний режим – це принципи, норми, правила, і процедури прийняття політичних рішень, спрямовані на виправлення збоїв ринкових механізмів” [5]. У рамках же реалізму міжнародний режим може бути визначений як „принципи, норми, правила, і процедури прийняття політичних рішень, що відображають інтереси найбільш могутніх держав міжнародної системи” [5].

Варто приділити увагу і тому, як С. Краснер у таких умовах розумів державний суверенітет. У доктрині міжнародного права на сьогодні склалося кілька поширених трактувань державного суверенітету.

Стивен Д. Краснер пропонує розглядати державний суверенітет в чотирьох площинах, з точки зору чотирьох моделей: а) внутрішній суверенітет як принцип організації публічної влади в державі та контролю над нею з боку суспільства; б) суверенітет взаємозалежності, що дозволяє контролювати транскордонні пересування; в) міжнародний правовий суверенітет, який стверджує рівноправність держав на міжнародній арені; г) „вестфальський” суверенітет, який забороняє зовнішнім силам втручатися у розподіл владних повноважень всередині держави [6]. Виділення цих чотирьох моделей скоріше означає не існування різновидів суверенітету, а визнання його багатостороннього характеру. При цьому співвідношення вищезначених „площин” державного суверенітету історично мінливе.

Внутрішній суверенітет характеризує особливості відносин влади в державі. У сучасних умовах в міжнародно-правовій доктрині основними елементами „внутрішнього суверенітету” є толерантність, право народу на самовизначення і вибір форми правління. Суверенітет взаємозалежності акцентує увагу на здатності держави контролювати фінансові, людські, товарні потоки, що проходять через кордон держави. Для міжнародного права ця площина державного суверенітету важлива тим, що нездатність влади контролювати кордони держави не впливає на його суверенний статус. Тобто примусити державу до здійснення ефективного контролю за своїми кордонами неможливо. На практиці це загрожує загостренням таких проблем, як ослаблення режиму ядерного нерозповсюдження, зростання терористичної активності при потуранні національних держав [6].

Міжнародний правовий або зовнішній суверенітет держави припускає, що суверен визнається іншими суверенами. Визнання держави означає визнання його рівного статусу з іншими. Міжнародне визнання саме по собі не впливає на набуття політичною спільністю якості держави, тобто державою ця спільність може бути і за відсутності визнання. Проте визнання породжує ряд специфічних прав держави – наприклад, права на відстоювання своїх інтересів у судах інших держав, гарантії недоторканності дипломатичних представників визнаної держави, імунітет від переслідування офіційних осіб держави.

Вестфальська модель суверенітету припускає певну абсолютизацію принципу невтручання у внутрішні справи держави. У

цій концепції суверенітет розглядається як універсальна цінність. Держава повинна мінімізувати обмеження своїх суверенних прав. Відповідно до цієї концепції державі повинні бути надані гарантії невтручання в його справи, навіть якщо внутрішньополітичні процеси в державі викликають незгоду інших учасників міжнародних відносин. Крім структурного дослідження державного суверенітету, в доктрині міжнародного права робляться спроби виявити його нові якості, які в сучасних умовах набувають особливого юридичного та соціально-політичного значення в контексті міжнародних відносин.

Вивчення режимів покликано пояснити організовану, регульовану поведінку держав, не обмежуючись вивченням виключно міжнародних організацій. Фактично теорії режимів прагнуть примирити неореалізм і неолібералізм, стверджуючи, що норми впливають на поведінку держав, однак ця поведінка цілком співвідноситься з переслідуванням національного інтересу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебедева М. М. Теоретические поиски в международных исследованиях XX столетия / Марина Лебедева, Павел Цыганков // Мировая политика и международные отношения в 90-е годы: взгляды американских и французских исследователей – М.: Московский общественный научный фонд, 2001. – С. 7-31
2. Катценштейн П. „Международная организация” и исследования вопросов мировой политики / Питер Катценштейн, Роберт Кохэн, Стивен Краснер // Мировая политика и международные отношения в 90-е годы: взгляды американских и французских исследователей – М.: Московский общественный научный фонд, 2001. – С. 31-103
3. КОРТУНОВ С. В. Мировая политика в условиях кризиса: Учеб. Пособие для студентов вузов / под ред. Сергея КОРТУНОВА. – М.: Аспект Пресс, 2010. – 464 с.
4. Ардалионов Л. Гегемония в мировой экономике: анализ американской политико-экономической литературы [Электронный ресурс] / Леонид Ардалионов. – Режим доступа: <http://subscribe.ru/archive/business.globalec/200306/30031235.html>
5. Победаш Д.И. Международные режимы нераспространения ядерного оружия [Электронный ресурс] / Дмитрий Победаш. – Режим доступа: <http://fir.ispn.urfu.ru/media/courses/mirovaya-politika/%D0%9F%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%88-2010-%D0%9C%D0%BD-%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D0%BC%D1%8B-%D0%9D%D0%AF%D0%9E.pdf>
6. Харкевич М. В. Государства-изгои как образ „другого” в мировой политике [Электронный ресурс] / Максим Харкевич. – Режим доступа: <http://www.politstudies.ru/fulltext/2009/4/7.pdf>